

Det er et privilegium at få lov at lave film

Af Henrik Stangerup, journalist og instruktør

Den store repression i et lille land gør ikke den lille repression i et andet land bedre. Men vi har muligheden for at komme den lille repression til livs, vi har muligheden for at blive et førende filmland, fordi vores rammer er videre end noget andet sted. I Danmark kan Christian Braad Thomsen med et skævt grin og over en filmfondbajer snakke om nødvendigheden af en revolution, fordi han bl. a. ikke får nok skilling til den film, han trods alt fik lavet. I Brasilien eller i kommunistlandene ville han ryge i spjældet bare han åbnede munden.

Jeg ved det: magtmønstret er overalt det samme, hvad enten det er liberalt eller diktatorisk. Men ser man på den danske filmlov, tror jeg, man må gøre sig klart, at det er en luksuslov. Der er ikke en mors sjæl, der beder Christian Braad Thomsen eller Henrik Stangerup om at lave film. Lad os sige det på den måde: jeg vil lave en socialt engageret film om manglen på vuggestuer i Danmark. Den skal koste cirka en million. Filmen bliver i heldigste fald set af nogle hundred-tusinde mennesker, i værste – og mest sandsynligste – tilfælde bliver den kun set af kredsen af de på forhånd enige. For den million filmen koster kunne der bygges en splintermoderne vuggestue i et arbejderkvarter. Med andre ord: kunsten er i den social-politiske sammenhæng, vi alle er underlagt, aldeles overflødig. Kunstens vilkår er og må altid være irrationelle, noget der bliver til på trods af al »sund« fornuft. Der er ikke bud efter os, og ved gud: jeg forstår de arbejdere og bønder, der knokler sig ihjel, og som bliver rasende, når de i Søndags-Aktuelt kan læse et interview med en henslængt Jens-Jørgen Thorsen, der fortæller, hvordan han agter at pjatte med de hundredetusinde kroner han fik i præmie for sin økonomiske kæmpesucces »Stille dage i Clichy« (filmens kvaliteter ufortalt).

I midten af tresserne blev den socialdemokratiske regering klar over, at der er noget, der hedder kulturpolitik, og at kulturpolitik nødvendigvis koster penge. Resultatet blev den voldsomme kunstfond-debat, hvor en vis Rindal ved et spil af tilfældighederne kom til at indtage positionen som den kunstfjendtlige gennemsnitsdansker. Kunstnerne (dengang var det først og fremmest lyrikerne) forsøgte ikke nogen lejlighed til at beskyldte den arme lagerforvalter for at være kulturfascist. De venstreorienterede kulturdebatører optrådte dengang som veritable københavnske nationalliberale, uden en gnist af respekt og forståelse for det folk, de er født i. I dag har de mere tænksomme blandt dem fået svære tømmermænd og fortryder meget af, hvad de dengang sagde. I stedet for at gøre sig klart, at kunstnerstøtten var utænkelig uden det arbejdende folk, optrådte de i folks bevidsthed som bundforkælede burgøjsere, ud fra devisen: det manglede sgu da for fanden bare at vi ikke skulle statsunderstøttes! På samme måde med mange filmfolk: det er, som om de tager det som en naturlov, at staten skal betale alt, hvad de forlanger, rub og stub, om de så vil lave film til flere millioner, og det gælder – paradoksalt nok – både de (i munden) revolutionære filmkunstnere og de kapitalistiske producenter. Som om verden ikke kan leve glimrende uden revolutionære filminstruktører og kapitalistiske producenter.

Nu har vi den filmlov. Og vi har muligheden for at gøre den endnu bedre. Og Gud være lovet. Men vi må gøre os grundlaget, hvorpå den hviler, helt klart: den er og kan aldrig være andet end aldeles overflødig i sammenligning med f. eks. en ny lov om ordentlige bevillinger til vuggestuer og børnehaver. Føres diskussionen omkring den videre på det

plan af misundelse, gnækkeri og ølstuebavl, som i Danmark går under benævnelsen kulturdebat, så risikerer vi bare, at politikerne en dag siger rend os i røven og snupper alle filmpengene og – hvis de er til højre – bruger dem til tanks og motorveje eller – hvis de er til venstre – til vuggestuer, børnehaver og nye hospitaler. Så er det nat med det overflødig, der hedder dansk film. Så bliver den igen overladt til for-dummelsesfabrikanterne. Dem er der, som bekendt, til enhver tid og i ethvert system plads til.

(afslutning på artikel i Politiken d. 2.10.70).

Kunststøtte i det kapitalistiske samfund er et paradoks

Af Peter Madsen,
amanuensis i litteraturvidenskab

Også filmfolk er prisgivet (i) det kapitalistiske samfund. De store beløb, der er i omløb kan ikke tilsøre, at også filmfolkenes arbejdskraft og realiseringen af dennes potentialer i film indgår i den almindelige vareudveksling.

Forvirringen kan træde ind af mange veje, men en afgørende kan fikseres sprogligt: FILMENS VÆRDI. I den offentlige bevidsthed sløres skellet mellem den markedsmæssige bytteværdi og den „æstetiske“ eller „kunstneriske“ værdi ofte. Ikke uden grund: de hænger sammen såvel ideologisk som i praksis. Intetsteds – eller sjældent – er filmens brugsværdi på tale uden at denne i det væsentligste betragtes fra bytteværdiens synspunkt. Så meget desto vanskeligere er det at udrede trådene som den kunstneriske værdis generelle ækvivalent er den offentlige menings guldkorn. Tanke-guldet og papir-guldet indgår de særeste legeringer. Film(for)brug har også at gøre med udbytte, selv om udbytningsens åndeligt-luftige art kan vanskelig-gøre filmfolkenes selvrefleksion over fremmedgørelsen: det er ligesom mere håndfast at blive frataget (på forhånd have solgt, bevares) et *materielt* arbejdsprodukt, at se sit konkret-individuelle værk blive hvirvlet ud på det marked, hvor kun ensheden (sammenligneligheden) er gyldig, end det er at blive frarøvet et film-værk, hvori individualiteten kun i „*sjælelig*“ forstand er lagt; indordningen af det konkrete filmværk i den abstrakte ideologi foregår ubemærket.

Men markedet sætter sig spor i arbejdet: man indretter sig, thi også på filmens område gælder det, at kun den, der bliver sat pris på har værdi, kan produktet ikke sælges, så må producenten søge en anden næringsvej. Og hvem er standhaftig nok til ikke at interiorisere offentligheden.

Mit postulat er altså, at værkets markedsmæssige bytteværdi er afhængig af dets ideologiske (kaldet æstetiske eller kunstneriske) bytte-værdi, af muligheden for at indordne værket i en bekvem sammenlignelighed, for at uddrage det af dets konkrete individualitet (og det vil også sige af dets historiske situation), at abstrahere det. Dog således at også originalitet (nyhed) kan forøge bytteværdien, men det er da en abstrakt originalitet, hvis konkrete indhold bortvejes.

Den konkrete brugsværdi, grundet på det kvalitativt forskellige meningsmæssige udsagn spiller kun en marginal rolle og knægtes jævnt hen flittigt af film-kritikken (som i så henseende er ganske ukritisk bl. a. netop tydeligt i sin iver efter sammenligninger).

Slet så simpelt er forholdet dog ikke i det borgerligt-kapitalistiske samfund, hvor staten (ikke at forveksle med samfundet) også tager sin del af slæbet med at få lortet til at køre i et evindeligt (men dog næppe evigt) forsøg på at forgyldte det til folkets glæde (det jeg tænker på kaldes velfærd og er som bekendt skidt).

En vigtig del af dette arbejde forholder sig til kunsten. Men holdningen er tvetydig som selve den borgerlige ideologi. Man vil jo på den ene side bevare den statsmodificerede (eller -støttede) kapitalisme, mens man på den anden side som bekendt i tide og utide råber op om kritisk holdning, livlig debat osv. (Det er specielt det man har et kulturministerium til). Alt er idyl lige indtil den ønskede kritik bliver uønsket fordi den rettes mod det kapitalistiske samfundssystem, thi da bliver den samfundsfjendtlig – siger man, og det er her sammenblandingen sker: den er i realiteten statsfjendtlig for så vidt som staten går kapitalens ærinde og dermed går *mod* samfundets generelle interesse.

Filmen indgår blot som en del af diverse helheder, særlig vigtige er her på den ene side hele det ideologiske reproduktions-apparat (der f. eks. kaldes massekommunikation, ja endog til tider oplysning, til trods for at den vigtigste funktion er at fastholde formørkelsen) og på den anden side det før omtalte marked. De film, der kan sælges (har stor markeds-mæssig bytteværdi) er dem, der vækker genklang (altså er et ekko af de formørkede tanker), har stor ideologisk bytteværdi i den ufarlige meningsudveksling, disse film er der ingen problemer med, hverken for producenter, stat eller forbrugere. Vanskeligheden opstår ved de (i høj grad fraværende) problematiske film. Netop dem skulle der gives støtte til ifølge den kulturministerielle målsætning om kritik osv. En lov skulle gerne indrettes sådan, at der fra de officielle organers side blev sat særlig pris på den slags film – og helst *inden* deres realisation er blevet umuliggjort af de ovenfor skitserede markeds-mekanismer (film-industrien har jo sine egne interesser). Loven skal direkte modarbejde markedets almindelige tendenser, enhver forestilling om interessefællesskab mellem filmindustri og samfundskritik er illusorisk. Og et arbejde rettet mod de almindelige markedstendenser kræver beherskelse af *alle* områdets led, også filmkritikken (f. eks. gennem udgivelse af et billigt, bredt distribueret film(uge)blad). Denne beherskelse kan realiteter ikke realiseres, der kan kun arbejdes i den retning (gennem alternative organer f. eks.). Og paradokset – som er den borgerlige statsmagts paradoks – er, at det som statsmagten *siger* den gerne vil, er direkte i modstrid med dens egen interesse. For filmfolkene er der ikke andet at gøre end at tage den kulturministerielle snak på ordet og forlange ideologiens positive side realiseret. Uden illusioner om at vi har et andet samfund og en anden statsmagt end vi faktisk har.

Erhvervslov eller kunstlov? Instruktøren Chr. Braad Thomsen skitserer en stats- produktion, der ikke indebærer nationalisering

Da politikerne vedtog den nuværende filmlov, var deres største fejl, at de ikke gjorde sig klart, om loven skulle være en støtte til filmkunsten eller til det private erhvervsliv. I for-

længelse af denne forvirring nedsatte man en fondsbestyrelse, hvor erhvervslivets repræsentanter dominerede over filmkunstens, og man ansatte en direktør, der har gjort en politisk karriere, men som ikke har forstand på filmkunst.

Det ville være ønskværdigt, om politikerne ved filmlovens revision ville forstå, at det ikke kan være en kunstlovs formål at støtte andet end kunsten. Filmloven må sikre, at filmindustriens repræsentanter ikke har nogensomhelst indflydelse på, hvordan den statslige støtte til filmkunsten skal fordeles.

Før politikerne bestemmer sig til fortsat at støtte de private filmproducenter i de tilfælde, producenterne ønsker at lave lødige film, må en række spørgsmål besvares: Er det ønskværdigt, at de private producenter kan høste betydeligt overskud på diverse sex- og agentfilm, mens de samtidig aldeles risikofrit kan producere lødige film for filmfondens penge? Hvis de private producenter ønsker at blive holdt risiko-løse af staten, før de binder an med et lødigt filmprojekt, bør staten så ikke samtidig være i stand til at kontrollere det overskud, de samme producenter nu stopper i deres egen lomme ved at producere underlødige film? Ville det desuden ikke være rimeligt, om staten havde indflydelse på producenternes lønpolitik, før der tildeles statsstøtte til deres produktioner? Er det rimeligt, at producenterne får statsstøtte for at underbetale deres filmarbejdere i den grad, som det fortsat er tilfældet i branchen?

Ingen forventer naturligvis, at de private producenter ønsker, at staten skal kontrollere deres økonomi. Men kan producenterne i så fald fortsat forvente at få statsstøtte til visse produktioner? Hvis staten ønsker at støtte filmkunsten og ikke de private filmproducenter, lader det sig så ikke lettest gøre ved, at staten opretter sit eget produktionsselskab?

Det er klart, at de private filmproducenter vil gå kraftigt imod statsproduktion, fordi det vil afskære dem fra at profitere af filmfondens midler i den udstrækning, som de i dag gør. Men en kunstlov skal næppe dikteres af hensynet til private profit-interesser. Når man i de senere års filmdebat har nævnt tanken om statsproduktion, har der også fra anden side end producenterne lydt refleks-agtige varselsråb om »sovjetiske tilstande«: Se blot, hvad der er sket med filmkunsten i de lande, hvor produktionen er helt på statens hænder! Men der er ikke tale om at nationalisere filmindustrien. Der er tale om, at staten bør have adgang til at producere de kunstnerisk værdifulde film, som de private producenter ikke er interesseret i at producere. Og de mennesker, der frygter, at staten skal blande sig æstetisk og politisk i, hvilke film der produceres for statens penge, udtrykker en fantastisk mistillid til det borgerlige demokrati i Danmark. I årevis har staten støttet forfattere, komponister og teaterfolk, uden at støtten har været ledsaget af politiske betingelser. Kunne det tænkes, at staten bad Ivan Malinovski eller Erik Knudsen om ikke længere at kritisere det kapitalistiske samfund, hvis de ønskede flere statspenge? Kunne det tænkes, at radio og TV øvede politisk censur på de kunstnere, der får lov at komme til mikrofon og skærm? Jeg tror, at de private producenters æstetiske og politiske censur af deres kunstnere *nødvendiggør*, at staten opretter sit eget produktionsselskab, – ikke for at indsnævre, men for at udvide den kunstneriske frihed.

Det turde samtidig være indlysende, at politikerne og pamperne ikke bør have nogen indflydelse på et sådant produktionsselskabs kunstneriske ledelse.